

értelmetlenül állva, kint is megmaradtak annak, amik otthon voltak. A bőűjű inget cserélték fel csupán az indusztrializált Amerika nyakig gombolós kék munkásöltönyével, de a kék munkászubony alatt és így társadalmi életükben is a régiék maradtak. A kivándoroltak e konzervatívizmusát ügyesen használták ki a konzulok, s az amerikai magyar egyházak emberei, akik magyar nemzeti egyesületek megalakításával s ezek keretén belül a hazafias nevelés propagálásával a magyar uralkodóosztály érdekkörében tartották meg a kivándoroltak legnagyobb részét. Van itt még ma is olyan huszonöt évvel ezelőtt kivándorolt magyar amerikai, aki ereklyeként őrzi a hajdani magyar hazafias egyesület kokárdáját. Ezek a nemzeti ideológiával telített magyarok elvesztek az egyetemes emberi gondolkodás számára. A háború utáni idők forradalmi megmozdulásai Amerikában is éreztették hatásukat. Ekkor alakult és bővült meg a már meglévő kevésszámú haladó szervezet — magyar vonatkozásban — s ezek létszáma a háborút követő rövid prosperitás ideje alatt újabb és újabb kivándoroltakkal emelkedett. Am az aránylag rövid ideig tartó prosperitás szűkülésével lezárultak az amerikai kivándorlást szabályozó sorompók. A kivándorlók folyama Kanada felé vette útját, ahol 1931-ig a *Canadian Pacific* telepítési akciója lehetővé tette a bejutást.

A háborút követő évek bevándorlói, már ideológiailag is különböznek a régi kívánorlólóktól. A háborút és a rákövetkező forradalmakat is átélte magyar dolgozó már nem alkalmas a félfudális magyar propaganda befogadására. Ezeknek az egyetemes, elfogulatlan emberi kultúrával való ellátására alakultak meg Kanadában is a Kanadai Magyar Munkásklubok néven ismert kulturszervezetek, melyeknek célkitűzése: irodalommal és igazi munkáskultúrával s művészettel egyengetni a közös megértés útját, melyen a világos felismerések fényénél a minden nyelven beszélő dolgozók milliói találkozhatnak. A felvilágosult munkásrétegek ezekben a kulturszervezetekben ismerkednek meg a társadalom- és természet-tudománnyal, sajátitanak el idegen nyelveket stb. A hetenként ismétlődő kultürestéket viták követik, ahol az ott aktuális eseményeket elemzik. Kanadának minden magyarlakta helyén van ilyen kulturális szerve, számszerint harminckettő, a legjobb írók műveiből összeválogatott könyvtárral. A klubok keretein belül női és gyermek-pionér-csoportok egyengetik és mélyítik a nők, illetve a gyermekek észszerű fejlődését. A gyermek pionér csoportok tevékeny részesei az általuk megrendezett kultürestékekkel és előadásokkal az egyetemes munkának. Van havonta megjelenő angolnyelvű lapjuk is, amit ők szerkesztenek. Ezenkívül a pionér „sarkot” is ők írják. Kirándulásokban, gyűjtésekben sikeresen működnek közre. A gyermek intézmények népszerűségére jellemző, hogy míg a Hamilton városában működő Magyar Munkás Club gyermekiskolájának 104 hallgatója van, addig az ugyanott működő magyar ref. egyházi iskolának csak 8 tanulója van. Ez a kis statisztika mindennél világosabban beszél. A Kanadai Magyar Munkás Clubok különben most őrlik fennállásuk négy éves, hivatalos lapjuknak pedig 5 éves évfordulóját.

(Kanada. Hamilton)

Aradi Károly

A ZENE ÉS A TÁRSADALMI ÁTALAKULÁSOK. Felmutat-e a zene-történet forradalminak nevezhető alkotásokat? Kétségtelenül minden nagy társadalmi átalakulás megteremtette a maga többé-kevésbé eredeti zenei kifejezését (a 4., 5. század körül az u. n. gregoriánus énekeket; a 14. és 15. században az egyházi polifóniát; a 16. században a lutheri kórusokat). Elhibázott volna a forradalmi zeneművészetet csupán néhány híressé vált indulóra korlátozni, (Marseillaise, Carmagnole, Ca

ira, Brabanconne, Internacionále.) Mély átalakulásokat, jelentős esztétikai újításokat fedezhetünk fel a forradalmi, vagy a forradalom utáni korszakok zenéjében. Meg kell itt említenünk az 1789 utáni franciaországi ünnepeket, amelyeken a zene nagy szerepet játszott. A mai népiünnepek is még mindig ezek szelleméből merítenek. *Cherubini* volt az akkori idők nagy zenésze. *Méhül* himnuszot komponált az Értelmezhez; a Legfelsőbb Lény ünnepén több mint kétezer hang énekelte *Gossec* Himnuszát. A tömegek megmozdulása nagyszerű zenei lehetőségeket nyitott. A nagy emberek temetése félig vallási, félig pogány ünnepélyekre adott alkalmat, amelyekből valódi nagy művészet születhetett volna a forradalom által alaposan megtépázott zenei hagyományok helyébe. Az orgonaművészek, hogy orgonáikat, amelyeket egyházi rendeltetésük miatt nagyrészt szétromboltak, megmenthessék, forradalmi áriákat játszottak hangszerükön. Joggal állíthatjuk, hogy a tömegkórusok elterjedése a francia forradalomnak köszönhető. Ugyancsak neki köszönheti létét a párisi *Conservatorium*, amely ebből az időből pótolja az egyházi zenetanítást, s értékes hagyományok letéteményese. Ebből a nagy erőfeszítésből, sajnos, nem maradt meg más semmi, mint az 1930-as évek operájának „pompázó” stílusa, amely a későbbi francia vigoperára hatott. Másrészt viszont el kell ismerni, hogy ettől fogva a zene elvesztette a kiválasztottak szórakoztatását célzó jellegét és mélyen behatolt a tömegekbe. Kis hiba, hogy a francia forradalom olyan mélyreható zenei mozgalmat nem eredményezett, mint a német Reformáció: Luther és a Zsoltárók segítségével. A protestáns országokban még ma is a zenének szinte vallásos tisztelete él és egy olyan kórusművészeti hagyomány, amit Franciaország is megirigyelhetne.

Az 1803-ban született *Berlioz* az, aki valóban forradalmi folytatója a beethoveni merészségnek. Itt nyilván a zenei romantika korát érintjük, amelyet *Beethoven*, *Weber*, *Schubert* és *Schumann* virágoztatott fel Németországban, *Chopin* pedig Lengyelországban és Párizsban. Itt van azonban egy sokkal közelebb fekvő és könnyebben megítélhető kísérlet, a megvizsgálásra sokkal alkalmasabb mai Oroszország. Ez a kiválóan zenei ország ahol maga a nép egy csodálatos folklóre letéteményese, hatalmas társadalmi átalakuláson ment keresztül és nyilvánvaló, hogy ez az összes művészetekben mély nyomokat hagyott.

Az 1917 előtti oroszországi zene a nemzeti és a neoklasszikus irány jegyében állt. Az „ötök” (*Balakirew*, *Cui*, *Musszorgszkij*, *Borodin*, *Rimsky-Korszakow*) egy sajátosan orosz zenét teremtettek meg, amelynek újszerűsége meghódította a zenei világot. *Musszorgszkij* és *Borodin* kétségtelenül hatással voltak *Debussy*-re, *Ravel* pedig sokat köszönhet *Korszakow* oly' sajátos orcheszterének. Az újítók mellett *Csajkowszky* a beethoveni és *schumanni* klasszikus német tradíciókhoz ragaszkodik és bizonyos előszeretettel viseltetik az olasz zene iránt. Végül a korán elhunyt, individualisztikus *Szkrjabin* is népszerű kezdett lenni *Rachmaninov*, *Ljadow*, *Glazunow* és mások mellett.

Az újabb zenészek közül az 1882-ös születésű *Prokofiew* jobban elterjedt a mai Oroszországban, mint *Stravinszky* a hangok világának e valódi forradalmára. Azonban az ő forradalma még 1913-ból származik és Párizsban robbant ki a *Sacre du Printemps* című szerzeményével. *Stravinszky* még 1910-ben elhagyta hazáját s így a forradalmi Oroszország Európa közvetítésével ismerte meg a *Stravinszky*-i zene egyetemes felvirágozását és hatását.

Az Európában élő *Stravinszky*nek a mai Oroszországban nincsen az európaihoz hasonlítható befolyása. *Prokofiew*nek volt valami hatása a mai orosz fiatalokra, azonban vezérük elvitathatatlanul *Miaszkowszky* a

moszkvai Konzervatórium tanára, akinek kifejezés módja a német romantikával és valamennyire Szkriabin módorával rokon. Mellette *Krein*, *Mosszlow*, *Alexandrow*, *Popow* a legkiemelkedőbbek. A forradalmi zene első alkotásait alkalmi szerzemények képezik, akárcsak a francia forradalomban. Krein Lenin-je, Michael Gnesszin *Szimfónikus emlékmű-je*, mely az 1905—1917-es idők életét idézi fel, *Sosztakovics* Október-e, *Gliere* A Komintern ünnepére című szerzeménye, a Munka himnusza stb... A gépteknika is erősen befolyásolta az új zenei kísérletezőket. (Pl. *Kosztalszky* „Vonat” és *Mosszlow* „Acél-kohó” c. szerzeménye. Ez utóbbi, mely az üzemet dicsőíti a fémipari munka valóságos hőskölteménye. Azonban ez a talán legnépszerűbb mai orosz szerzemény nem gyökeresen eredeti; nagyon emlékeztet Arthur *Honegger* „Pacific 231” c. szerzeményére. El kell ismerni: Honegger műve nagyon népszerű a fiatal oroszok közt, akiket magával ragadott ez a sebességhez intezett óda, melynek ritmikus kifejlése egy mozdony mozgásának különböző fázisát adja vissza: indulás, gyorsítás, a teljes sebességgel robogó vonat páthosza, fékezés, megállás. Más fiatal zenészek is követik az u. n. gépszerűségi irányt pl. *Julius Meytuss*, akinek *Dnyeprosztrój* c. „leiró kompozíciója” a Dnyepri villamosításának első munkálatait idézi föl: a cölöpölés, sziklarobbantás, betonozás szakaszát. A zenei témák itt kissé tulságosan változatosak s a zenei konstrukció háttérbeszorul a hatás javára.

Ha az u. n. gépszerű zene nem is eredetien új orosz irány (bár itt kitűnő talajra talált), a karmester nélküli zenekar teljességgel új ötlet. Egy ilyen karmesternélküli együttes számos próba árán meglepően jól adja elő műsorát, minden egyéni vezénylet nélkül. Ez az önálló zenekar inkább szimbolikus mint gyakorlati értékkel bír: a teljes kollektívizmus kifejezése, amely nincs alárendelve semmiféle parancsolónak, vagy vezérnek, legyen az bárcsak egy karmester is...

A mai orosz zenedráma megújulása a hatalmasan fellendült színházi életnek köszönhető. A mai orosz rendszer teljesen felismerte azt a nagy szerepet, amelyet a színház tölt be a nép szellemi életében. Egy-egy színész-iskola működik minden színház mellett, amely lehetővé teszi a tömegek tevékeny bekapcsolódását az egyre szélesebb rétegeket meghódító színházi mozgalomba. Meg kell itt említeni a leningrádi gyermek színházat, amelyet maguk a fiatalok vezetnek a felnőttek lehető ki küszöbölésével.

A zenés színház s a balett területén minden lehetőség nyitva áll az orosz zenészek számára. Ebben az egyes színművek és műfajok kérdésében uralkodni lehet a legszabadabb felfogás is segítségükre van. *Meyerhold* pl. szociális értelmet visz a *Kaméliás hölgy* előadásába. A cselekmény kevéssel a párisi Commune után játszódik le; s az eredeti felfogású rendező egy új szereplőt, valamint Flaubert és Balzac-féle szövegeket vezet be a drámába. Zenei téren is előfordultak hasonló transzpozíciók. A *Tosca*-t pl. *Harc a közösségért* címmel adták elő. S a zenéhez alkalmazott forradalmi szöveg az osztálynyomásról beszélt. 1924 óta az orosz színházak főleg eredeti operákat mutatnak be (*A sasok lázadását* Kortsarev-től, *A nap fiait* Vasszilenkotól, *Iván katona* c. népi stílusú vigoperát Kortsarev-től s az ugyancsak népi stílusú *Az orr* c. dalművet Sosztakovics-tól.) Ez azonban korántsem meríti ki az új orosz zenei tevékenységet. A hallatlan gazdagságú népzene ugyancsak kellő értéklésben részesül. A dalgyjűtők egész serege járta be az Unió területét és nagy mennyiségű anyagot gyűjtött egybe. Ennek eredményeképp paraszt- és munkás-kardalokat, népi hangszerekre átírt szerzeményeket jelentettek meg abból a célból, hogy az egész népet részesítsék a zenei élet lehetőségében.

A teljesség kedvéért említést kell tennünk a német társadalmi átalakulásoknak a zenére gyakorolt hatásáról. Németország a 18. és 19. században a zenei nagyság utólérhetetlen magaslataira emelkedett. Luther óta a zene a népelet egyik nagyjelentőségű elemévé lett. A protestáns karének, a tömegek zenei életének ilyen szerzemé megnyilvánulása. A köztársasági éra egyik kiemelkedő zeneszerzője Hindemith a Neue Musik csoport élén népi kardiákat ad elő és minden évben nagy zeneünnepélyt rendez, melyen a mechanikus zene nagy szerepet játszik. Az u. n. *Lehrstück*-ök (oktató zenedarabok) nagy népszerűségnek örvendnek. Ezeket a zsolnárszerű kardiákat rendszerint gyerekek adják elő. Népszerűek a nagyszabású orgonakiséretű kardiák, melyek méltóságukban az antik kórusokra emlékeztetnek; ugyanakkor a wagnerizmus lassanként letűnik és helyét az aktuális színház veszi, illetve vette át. . . . *Kurt Weill* Bert Brecht társaságában megírja a különös *Háromgaras*-os operát, amellyel az új népopera lehetőségét nyitja meg.

Mondanunk sem kell, hogy a hitleri rezsim ezeket az új zenei kísérleteket mind visszautasítja egy tisztább „germanizmus” érdekében. A főbb zenei társaságok, szervezetek és akadémiák természetesen csatlakozni tartoztak az új uralomhoz. A náciak soraiiban volt néhány zenész, akiket a hatalom átvétele után az új rezsim hivatalos zenészeivé kiáltottak ki. Ezek között az új német zene egyetlen neve sem szerepel.

(H. G.)

ÖSTEHETSÉGEK. Tünete napjainknak a paraszt felé való orientálódás, mint ahogy tipikus volna, ha hivatalos körök a munkásság felé fordulnának. Ezt mindenütt csak félkézzelel teszik, csupán vezetőikkel páktálva, mert a munkásság — a faszálás szempontjából — számukra sokkal nehezebb dió, mint a majdnem szervezetlen parasztság. Míg a munkásság jó vagy kevésbé jó szervezetei és fejlett, vagy kevésbé fejlett szocialista kulturája által ellenállást jelent bizonyos szempontokból, természetes, hogy mindenütt ama parasztság felé orientálódnak, amelynek a tömegei még ma is analfabéták, tudatlanok és könnyen hisznek a jelszavaknak, különösen akkor, ha úgy látják, hogy az urak magukhoz ölelik és azt hirdetik, hogy a paraszt — az élet teremtője, tehát nála kell keresni a „nemzeti megújulás” forrásait. Hogy ez mennyire így van bizonyítja, hogy az uralkodó réteg még a művészetben is igyekszik elhítenni velük, ti parasztfestők, ti parasztszobrászok, ti parasztköltők adjátok az új erőt. A budapesti Nemzeti Szalónban legújabban bemutatott „művészeket” is ezért östehetségeknek nevezik, olyan valakinek tehát, akik nem tanultak senkitől és mégis kész, befejezett művészek, holott közismert, ódon esztétikai szabály, hogy az igaz művész sohasem befejezett, sohasem kész, mert állandóan fejlődik s még a halála előtti napon is művésze továbbfejlesztésén dolgozik. Ez azonban elmélet, — a lényeg viszont az, hogy a kiállított festők valamennyien semmiféleképp sem „östehetségek”. *Nyergesi pl.*, aki Kernstock Károly esetmosója volt, kora ifjúsága óta fest; Páris-járt ember, voltak mecénásai s csak jelenleg palagári munkás (az egyedüli gyári munkás különben a kiállítók közül.) A falusi néptanítónak szintén volt alkalmja a festészet és perspektíva alapelemeit megismerni és képeket látni. Ugyanúgy a szobafestőnek is, aki különben valóban művész. Ezt azért jegyezzük meg, mert általában azt igyekeztek a különböző publikációk elhítenni, hogy ezek a művészek soha képet nem láttak és festeni sohasem tanultak. Különben a „kulturáltak” (*Nyergesi*, a néptanító és a szobafestő kivételével) a primitivizmus ismert modorában festenek. Természetesen ma, amikor bizonyos körök szerint a primitivizmus az uralkodó és divatos festői irány, illetve a mai festé-